

Tartu Ülikool  
Filosoofia ja semiootika instituut

## Georges Bataille' kulutuse mõistest

Filosoofia eriala bakalaureusetöö

Aleksander Koppel

Juhendaja: Jaanus Sooväli

Tähemärkide arv: 56606



## Sisukord

Sissejuhatus.....	4
George Bataille elu .....	6
Kes oli Georges Bataille?.....	6
Bataille' elu kolm pöördepunkti.....	9
Bataille' mõtlemise mõjutajad .....	9
Kulutuse mõiste analüüs .....	12
Kasulikkuse mõiste kriitika.....	12
Kulutuse mõiste .....	14
Kasulikkuse ja kulutuse paratamatu ühtsus üldises ökonomias.....	15
Kulutus kui sotsiaalsuse alge .....	16
Kulutus kui enese-kadu.....	17
Pinged kulutuse mõistes.....	19
Kas me kulutame liiga palju või liiga vähe? .....	19
Kas kulutus ei ole pelk hedonism?.....	22
Kokkuvõte.....	25
Kasutatud allikad .....	27
Summary .....	28

## Sissejuhatus

Georges Bataille oli prantsuse filosoof, antropoloog, kunstiajaloolane ja kirjanik, kelle sulest on ilmunud nii erootilist ilukirjandust kui ka mõjukaid akadeemilisi kirjutisi. Bataille' kohta on eestikeelseid allikaid vähe, hoolimata sellest, et ta on tugevalt mõjutanud paljusid mõtlejaid, kellega ka Eestis tegeletakse, näiteks Michel Foucault, Jacques Derrida ja Gilles Deleuze. Eestikeeles on tema romaanidest ilmunud *Madam Edwarda* ja *Silma lugu* (mõlemad tõlkinud Hasso Krull). Samuti on avaldatud tema esseede tõlkeid: *Emily Brontë* ja *Kulutuse mõiste* (tõlkinud Hasso Krull), *Arhitektuur.Muuseum.Tapamaja* (tõlkinud Ene Priimets) ning *Jules Michelet* (tõlkinud Anti Saar).

Bataille' mõtlemise keskel on kulutuse mõiste, mida ta kasutab erootika, religiooni, majanduse, poliitika ning kunsti analüüsimiseks. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on analüüsida antud kulutuse mõistet, mis aitab meil mõista Bataille' mõtlemist laiemalt.

Töö jaguneb kolmeks osaks. Esimeses osas annan ülevaate Bataille' elust. See algab üldise ajajoone visandamisega, mille eesmärgiks on selgitada Bataille' ajalis-ruumilist konteksti, milles ta teosed sündisid. Edasi toon eraldi välja kolm olulisemat pöördepunkti, mis defineerivad Bataille' edasist mõtlemist. Seejärel toon esile viisid, kuidas Bataille suhetus teiste autoritega, et määrata tema paiknemine mõttemaastikul.

Töö teises osas tegelen kulutuse mõiste analüüsiga. See algab probleemsituatsiooni püstitusega, milleks on Bataille' kriitika kasulikkuse mõiste kohta. Selle mõistmiseks selgitan ma lahti Bataille' metafüüsilised eeldused ehk avan baasmaterialismi mõiste tagamaid. Edasi selgitan kulutuse mõistet, tehes seda näidetega kunstist ja antropoloogiast. Seejärel näitan, et kulutus ja kasulikkus ei ole tegelikult binaarne opositsioon Bataille' teostes. Selle asemel on tegu eristava tööristaga, mille abil on võimalik mõelda igapäeva elu ja filosoofilise õigustuste loomuerinevusest. Antud erinevuse mõistmiseks toon ma esile üldise ökonoomia mõiste, mille kohaselt igasugune olemine on eos kulutav. Teise osa lõpus selgitan ma näidete toel, kuidas üldisest kulutusest kooruvad välja erinevad ühiskondliku kui ka individuaalse elu tähenduslikud aspektid.

Töö kolmandas osas toon ma esile mõned pinged kulutuse mõiste rakendamises. Esmalt käsitlen ma keskkonnateemalist kriitikat, mille kohaselt piiratud ressursidega süsteemis ei ole võimalik lõputult kulutada. Selle kriitika pinnalt on võimalik nüansseeritumalt väita, et Bataille' kulutus mõiste ei ole võrdväärne tarbimiskultuuri kulutusega, ning kulutuses, mis vastandub tootlikkusele, võib peituda lahendus meie keskkonna probleemidele. Teise kriitikana

toon ma esile väite, et Bataille' süsteem on moraalselt sisutühi ning ei kohusta meid millekski. Vastusena toon ma esile vaate, et Bataille' kulutuse mõiste üritab õõnestada moraalset süsteemi, näidates, et ka need on fundamentaalselt sisutühjad. Selle asemel pakub ta välja alternatiivi, mille kohaselt on elu sihitu kogemine. Sellele mõttetusele ratsionaalse selgituse otsimine on põhjus, miks inimesed elu põlgama hakkavad.

## George Bataille elu

### Kes oli Georges Bataille?

Georges Bataille sündis 1897. aastal Billomis, Prantsusmaa keskel asuvas külas. Tema elu esimesel aastal otsustas ta perekond kolida Reimsi. Juba enne Bataille' sündi oli ta isa haigestunud süüfilisse, mille tulemusel ta 1913. aastal mõistuse kaotas (Kendall 2007:13). Bataille oli kogu oma elu näinud oma isa kui hoolt vajavat inimest, kuid selle juurde, kuidas ta isa tervislik olukord teda mõjutas, tulen hiljem tagasi.

Suvi enne seda, kui Esimene maailmasõda Reimsi jõudis, läks Bataille kloostriisse, kus tema pöördumine katoliiklusesse kinnitatud sai, kui ta augustis ristiti. Tema usku pöördumine oli üllatav, sest Bataille' isa oli usule vastu ja ta ema ei hoolinud usust (Kendall 2007:18). Sõja õõva hirmus pages Bataille koos oma emaga Clermont-Ferrandi külje all asuvasse külla. Nad olid aga sunnitud maha jätma Bataille' isa, kes haigusest tingituna oli liiga halvast seisundist, et teekonda üle elada. Bataille' silmis oli põgenemine isa hülgamine (Kendall 2007:18–20). Tundub, et sisimas oli ta ema sellega nõus, sest 1915. aastal viisid mõtted sõjatandriks jäetud abikaasast Bataille' ema depressiooni, millega kaasnesid ka suitsiidikatsed (Kendall 2007:20).

1916. aasta sai Bataille kutse sõjaväkke. Oma baastreeningut läbides haigestus ta kopsuhaigusse, mille tõttu ta rindele ei jõudnud. Selle asemel viibis ta sõjaväe haiglas, kus ta vaatlejana sõja jubedusi koges (Kendall 2007:22–23).

1917. aastal naases ta Clermont-Ferrandi, kus ta hakkas uuesti tegutsema oma nooruspõlve hobi ehk kirjutamisega, aasta hiljem astus sisse Pariisis asuvasse *École de Chartes*'i, kus ta õppis keskaja paleograafiat ning raamatukogundust. Tema lõputöö pöörles ümber teksti *L'ordre de chevalier*, tundmatu autori luuletuse, mis kõneles kristlikust rüütlietikast (Kendall 2007:26). Tema töö temaatika illustreerib seda, et ta toonased akadeemilised püüdlused olid tihedalt seotud tema kristlusega – iha, mida ta alternatiivselt rahuldama pidi pärast seda, kui tal ei õnnestunud usuga seotud tööd leida.

1922. aasta jaanuaris, pärast edukat lõpetamist, suundus ta edasi *L'École des Hautes Études hispaniques de Madrid*'i, kus ta katalogiseeris keskaegseid käsikirju (Kendall 2007:32). Hispaanias olek jäi tal aga lühikeseks, sest juba sama aasta juunis sai ta tööpakkumise *Bibliothèque Nationale de France*'i prinditud materjalide osakonda (Kendall 2007:34). Selle poole aasta jooksul nägi ta pillavat ja vägivaldset kultuuri, milleks oli Hispaania. Muuhulgas koges ta 20-aastase härjavõitleja Manuel Granero surmaga lõppenud võitlust, mis tema enda

sõnul mõjutas tema esimest lühiromaani ehk 1928. aastal ilmunud *Silma lugu* (Kendall 2007:34). 1928. aastal abiellus ta ka näitleja Sylvia Maklès'ga, kellega koos sai ta 1930. aastal oma esimese tütre Laurence Bataille (Kendall 2007:64–65).

Vahepeal on Bataille' elu akadeemiliselt äärmiselt viljakas. Aastatel 1929-1931 toimetas Bataille sürrealistlikku kunstiajakirja *Documents (Dokumendid)* (Surya 2010:121–22). 1933. aastal käis ta Alexandre Kojève'i seminarides, kus käsitleti Hegeli *Vaimu fenomenoloogiat*. (Surya 2010:186). Samal ajal avaldas ta ka artikleid *La critique sociale*'is (*Sotsiaalne kriitika*), neist antud töö raames oluliseim oli *La notion de dépense (Kulutuse mõistest)* (Surya 2010:160). 1934. aastal alustas Bataille suhet Colette Peignot'ga, keda tuntakse ka tema kirjaniku nime Laure järgi. Antud suhe võttis ametlikuma pöörde 1936. aastal, kuid jäi lühikeseks, sest juba 1938. aastal Laure suri. Laure'i surm mõjus katastroofiliselt nii teda ümbritsevale akadeemilisele kogukonnale kui ka Bataille'le (Surya 2010:202–3, 239–40).

1936. aastal alustas Bataille *Acéphale*'i (*Ilma peata*) ajakirjaga. Samal ajal alustas oma tegevusega ka salaorganisatsioon, mis kandis sama nime. 1937. aastal sai alguse Collège de Sociologie, kui selle deklaratsioon *Acéphale*'i 3/4 numbris avaldati. Tegu oli Prantsuse toonastest akadeemikutest koosneva kollektiiviga, kes pidasid vabas vormis sotsioloogia teemalisi loenguid. Bataille' akadeemilistest sidemetest tuleb lähemalt juttu hiljem, kuid siiski tasub meil korra vaadata *Acéphale*'i kui salaorganisatsiooni.

Selle salaorganisatsiooni eesmärk oli leida ja taasavastada olemise totaalsust (Bataille 1985:233). Selle saavutamiseks üritati lagundada osaliste „mina“ eritaoliste rituaalide kaudu, millest kurikuulsaim on inimohverdus (Surya 2010:245–46). Populaarse müüdi kohaselt ei läinud inimohverdused läbi, sest osalised tahtsid olla ohvrid, kuid mitte keegi ei tahtnud tappa. Roger Caillois on selle kohta hiljem kirjutanud, et Bataille oli tõepoolest ühe ohvri leidnud ning ta oli saanud sertifikaadi (või oli seda omandamas), mille kohaselt tegemist poleks olnud mõrvaga (Caillois 1975:63). Tõene oli ka see, et inimohvri toomine jäi ära, kuid seda pigem seetõttu, et *Acéphale* koosnes siiski Pariisi *intelligentia*'st, kes olid liigselt tsiviliseeritud, et nõnda primitiivset akti ellu viia<sup>1</sup>. Bataille ise oli õnnelik, et see rituaal luhta läks, nähes selles „koletislikku eksimust“, kuid nagu Michel Surya hiljem esile toob, siis eksimus ei olnud ohvri toomise tahe, vaid püüd luua religioon (Surya 2010:245)<sup>2</sup>. Hiljem on spekulieritud, et grupi

<sup>1</sup> Erinevates tekstides, muuhulgas Kendall (2007:155), viidatakse siinkohal Patrick Waldbergile, kelle enda teksti pole mul õnnestunud kätte saada.

<sup>2</sup> Ääremärkuses on esile toodud, et ohverduse planeerimine ise oli koletislik ja kasulik, kuid religiooni loomise katse oli viga.

tegevus üldiselt peegeldab teatud rahutust, mille fašismi tõus kaasa tõi. Seda kinnitab muuhulgas asjaolu, et Acéphale'i kui ajakirja üheks eesmärgiks oli õõnestada fašistlikke tõlgendusi, mis levisid Friedrich Nietzsche teostest (Noys 2000:38–47).

Nii Collège de Sociologie kui ka mõlemad Acéphale'id lakkasid eksisteerimast 1939. aastal ning kätte oli jõudnud Teine maailmasõda (Kendall 2007:149–50). Sõja ajal rändas Bataille mööda Prantsusmaad ringi ning kirjutas tekste. Ta ei püsinud pikalt üheski kohas, kuid üks asi oli kindel – kuhu iganes Bataille läks, sinna tekkis ka mingi toetav kogukond (Kendall 2007:153–58). Bataille ei sallinud üksildust, kuid sellest hoolimata koges ta seda palju. Haigestudes 1942. aastal tuberkuloosi, jätkas ta nii ilukirjanduslike kui ka akadeemiliste teoste kirjutamisega, olles eemal oma lähedastest (Kendall 2007:165–66).

Bataille' edasist elu defineerib konstantne rahapuudus ja selle lahendamine läbi kirjutamise (Surya 2010:391). Ainuke, mis Bataille'd elus hoidis, oli tema loodud kogukond. Sõja ajal oli ta kohtunud Diana de Beauharnois'ga (edaspidi Diane), Venemaa printsi tütreaga. Bataille ja Diane kolisid kokku 1945. aastal, said lapse 1948. aastal ning abiellusid 1951. aastal. Kooselu algusest saadik töötati koos ilukirjanduslike tõlgete kallal – Diane tõlkis inglise keelest prantsuse keelde ning Bataille kohandas tekstid prantsuse lugejate jaoks (Kendall 2007:168, 175–76).

Kirjutamise kõrval töötas Bataille ka raamatukogudes. Kuni 1942. aastani töötas ta Bibliothèque Nationale'is, kust ta haiguse tõttu lahkuma pidi (Kendall 2007:165). Üldised rahamured viisid ta 1949. aastal tööle Bibliothèque Inguimbertaine'i, väikesesse Lõuna-Prantsusmaal Carpentrases asuvasse raamatukokku, kust ta 1951. aastal lahkus (Surya 2010:391–92). Hiljem sai Bataille oma sõbra abiga uue töökoha Orléansi raamatukogus, kus ta vahemikus 1951.–1961 töötas raamatukogu juhatajana. Orléansi aastad olid Bataille' elus kõige „rahulikumad“, kuid sellel ajal tulid välja tema kõige skandaalsemad raamatud. Sellele aitas kaasa Orléansi lähedus Pariisile, kus Bataille sai oma lähedaste sõpradega koos erinevatel teemadel arutelusid pidada (Surya 2010:393, 435–38).

1961. aastal korraldas Patric Waldberg oksjoni, kus müüdi annetatud kunstiteoseid ja käsikirju. Oksjonilt saadud tulu eest osteti Bataille'le korter, kuhu ta Orléansist Pariisi naastes kolis ning kust ta aasta hiljem, 7. juunil haiglasse toimetati (Kendall 2007:209). Ta suri kaks päeva hiljem ehk 9. juunil 1962.

## Bataille' elu kolm pöördepunkti

Bataille' elus oli kolm momenti, millele tasub rohkem tähelepanu pöörata. Esimene neist oli Bataille' isa hullumeelsus. Bataille kirjutab seigast, kus ta isale kutsutud arst lahkus koos Bataille' emaga ruumist, millele järgnes isa pilkav järelehüüd: „ÜTLE SIIS, DOKTOR, KUI SA LÕPETAD MU NAISELE TAHAPANEMISE!“ (Bataille 1993:97). Silma loo järelsõnas toob Bataille esile selle lausungi olulisuse: “See fraas, hävitades kogu range kasvatusese mõju, jättis mulle oma kohutavas lõbususes, pideva, alateadlikult tuntava sunni, leida oma elus ja mõtetes sellele võrdväärseid vasteid“ (Bataille 1993:97).

Teine oluline pööre on Bataille' ema. Nagu eelnevalt mainitud, siis sõja ajal Bataille' ema vaimne tervis halvenes. Korduvate suitsiidikatsete tõttu tundis Bataille vajadust ema füüsiliselt tagasi hoida ajal, mil nad Esimese maailmasõja eest pagesid (Bataille oli siis 17). Samal ajal kartis Bataille, et ta ema tapab ta, kuna pojalt oli julgust emale vastu hakata. Ehk teatud vägivald oli mõlemapoolne. Peale sõda nende suhe leebus, kuid sündmused jäävad kõlma Bataille' kirjatükkides, küll aga moonutatud kujul. Seda näidustab järjekordne lõik *Silma loo* järelsõnast:

*Tavaliselt need mälestused ei koorma mind. Nad on pärast pikki aastaid kaotanud oma võime minuni jõuda: aeg on nad neutraliseerinud. Nad võisid tagasi ellu tulla ainult moonutatuna, äratundmatutena, olles moonutamise käigus ülevõtnud rõveda tähenduse (Bataille 1993:99).*

Bataille' mõtlemise kolmas pööre on seotud kristlusega. Esmalt, vastupidiselt oma kasvatusesele, üritas Bataille leida tähendust kristlusest. Kristlus aga ei andnud seda tähenduslikku pinnast, mida Bataille ootas, mistõttu tema usk jahtus. Tema enda sõnul kaotas ta usu 1920. aastal, sest „tema katoliiklus ajas tema armsama nutma“, kuid nagu Kendall ka sellele viitab, on see vähe usutav, kuna Bataille' usk oli juba eos ebastabiilne ning eriskummaline (Kendall 2007:30). Samas ei kadunud kordki ära tema suhe pühadusega, mida ta Acephale'i rituaalidega või erootika läbi taga ajas. Ateismi ja pühaduse kooslus tegi ta vastuvõtlikuks tolle aegsele sotsioloogiale, mis üritas sekulariseerida rituaalide käsitlust.

## Bataille' mõtlemise mõjutajad

Oma elu jooksul oli Bataille seotud mitme akadeemilise ringkonnaga. Selle peatüki eesmärk on anda ülevaade neist ringkondadest.

Bataille, nii nagu meie teda tänapäeval tunneme, alustas sürrealistide kogukonnas. Ühelt poolt olid need suhted head. Michel Leiris, kirjanik, ja André Masson, maalikunstnik, olid püsivalt

tema head sõbrad, kes võtsid osa nii Acephale'i ning *College de sociologie*' tegevustes. Mõlemad võtsid osa ka Bataille' ajakirja *Documents* tegevusest.

Samal ajal oli Bataille'l esimene avalik vastasseis André Bretoniga, sürrealismi liikumise asutajaga. Vastumeelsus oli mõlema poolne: Bataille nägi Bretoni lämmatava moralistina, Breton nägi Bataille'd "liigselt obsessiivsenä" (Kendall 2007:47). Breton oli sisse võetud hegeliaanlikust lähenemisest. Ta kasutas seda ka Bataille' materialism kritiseerimiseks, järeldades, et Bataille ei jõudnud sünteesi läbi ideaali ära tundmiseni. Breton aga ei mõistnud Bataille' baasmaterialismi kätketud kriitikat Hegeli filosoofia suhtes (Kendall 2007:81). Konflikt Bataille' ja Bretoni vahel oli seega Nietzsche ja Hegeli ajaloolise sõja üks tanner.

Sürrealistidega koos tasub rääkida ka marksistidest. Bataille' suhe marksistliku materialismiga, nagu ta suhe iga eelneva materialismiga, oli pigem vaenulik, kuna Bataille nägi, et need pole piisavalt materialistlikud, s.t inimeste vahelised erinevused ei lase meil mõelda ühiskonna ideaalsest vormist (Kendall 2007:74-75). Samuti oli Bataille marksistide seas levinud utilitarismi osas kriitiline, väites, et marksistid taastoodavad produktsiooni loogikat, mis on omane kapitalismile (Bataille 1995:76)

Samal ajal käis Bataille läbi teatud kommunistlike kogukondadega, millest oluliseim oli *Cercle communiste démocratique*, mille liikmed (kelle hulgas oli Laure, Leiris ja Simone Weil) avaldasid tekste ajakirjas *La critique sociale*, kus avaldati ka eelnevalt mainitud marksismi vastu osaliselt kriitiline artikkel. Teatav pingeline kahe olukorra vahel on ka põhjus, miks Noys väidab, et Bataille'd ei saa taandada ühele poliitilisele ideoloogiale (Noys 2000:8).

Kui Bataille' osas on midagi kindlat, siis see on ilmselt ta vastuvõtlikkus Marcel Maussi, prantsuse etnoloogi, töödele. Marcel Maussi religiooni ja rituaalidega seotud uurimused on kõige rohkem mõjutanud Bataille' vaateid sotsioloogia ja religiooni küsimustes. Nimelt, Maussi teose *Essai sur le don* (eesti keeles: *Essee kingist*, tlk. Anti Saar) põhjal väitis Bataille, et vara kulutamine on aluseks majanduslikele suhetele, mitte vara kuhjamine (Noys 2000:108).

Isegi vastuvõtlikum oli Bataille Friederich Nietzsche suhtes. Kuigi Bataille puutus juba nooruses kokku Nietzsche mõtlemisega, siis tõsiselt hakkas ta Nietzschet võtma Leo Shestovi käe all õppides (Kendall 2007:24, 41). Nietzsches leidis Bataille endale võrdväärse – naerva mõtleja, kelle naer ei lakka ka kõige jubedama ees (Noys 2000:38). Tänu Nietzschele sai Bataille'st tragikoomiline mõtleja, kelle fookuses oli kogukonna küsimus ehk kuidas kogukonnad loovad ja hävitavad inimelu tähenduslikke aspekte (Noys 2000:50–55).

Hegeliga sai Bataille lähemalt tuttavaks samal viisil, nagu paljud teised tolle aegsed prantsuse mõtlejad – Alexandre Kojève'i seminarides (Kendall 2007:90–91). Peale Kojève'i seminare sai Hegelist Bataille' mõtlemise antitees, samal ajal kui Kojève ise jäi Bataille' heaks sõbraks, pidades dialoogi Hegeli ideid ründavale Bataille'ga. Bataille' suhe Hegeliga on nüansseeritum, kui esmasel vaatusel tundub, sest Bataille näeb Hegeli filosoofias ainsat elujõudsat mõtet, millel on midagi vastu panna. Bataille ja Hegeli vahel on seega loomuerinevus, sest Hegeli mõtlemine oli range, kasulik ja tähenduslik, samal ajal, kui Bataille' mõtlemine oli pigem kasutu mäng (Kendall 2007:93).

Kuigi Hegel oli tema lemmik vaenlane, siis Jean-Paul Sartre oli tema viimane kaasaegne vaenlane. Nende vaheline konflikt algas arvustusega, mille Sartre kirjutas *L'expérience intérieure*'i (*Seesmine kogemus*) kohta, kui ta taandas Bataille' mõtlemise „uuele müstikale“. Lisaks oli Sartre' populaarsus üks põhjus, miks Bataille' *La part maudite* (*Neetud osa*) omalajal edu ei leidunud (Noys 2000:103). Pinge kahe mõtlemise vahel oli suurem, kui algselt võiks tunduda, sest Sartre humanism, mis taotleb subjekti kohustust olla vaba, on fundamentaalses vastuolus Bataille' mõtlemisega, mille keskmes on subjektsuse hajutamine puhtasse kogemusse (Noys 2000:103).

## Kulutuse mõiste analüüs

### Kasulikkuse mõiste kriitika

Enne kui me saame rääkida kulutuse mõistest, on vaja aru saada probleemsituatsioonist, mida Bataille selle mõistega lahendada üritab. Nimelt, iga vaidlus, mille keskmes on kasulikkuse (*utile*) mõiste, kraabib ainult pinda ja jätab aluseks oleva küsimuse vastuseta (Bataille 1995:68). Selle taga on Bataille' üldine vaade, et me ei saa toetuda õigustustele, mis tulevad väljaspoolt materiaalselt:

*Pole tõepoolest olemas ühtki korrektset vahendit, mis praegusi lahkukiskuvaid arusaamu arvestades võimaldaks defineerida seda, mis on inimestele kasulik. Seda lünka märgib küllaldaselt tõsiasi, et pidevalt tuleb kõige õigustamatul viisil tagasi pöörduda printsiipide juurde, mida püütakse paigutada väljapoole kasulikkust ja naudingut: [...] ja vaim - rääkimata Jumalast - maskeerib mõnede isikute intellektuaalset korratust, kes keelduvad aktsepteerimast suletud süsteemi. (Bataille 1995:68).*

Suletud süsteem, nagu Bataille sellest räägib, on meie materiaalne olukord. Suletud selle pärast, et Bataille ei usu, et midagi transsendentset (näiteks ideed või Jumal) päriselt olemas oleks. Selle asemel eksisteerib vaid aktiivne materia, millel ei ole teleoloogiat ega seaduspärast toimimist ehk tulevik ei saa olla ennustatav. Bataille ise nimetab oma vaadet baasmaterialismiks (Bataille 1985:45–52). Tema sõnul on senine materialism olnud varjatud idealism (Bataille 1985:15). Näiteks näeb Bataille klassikalise materialismi juures probleemina eeldust, et materia on surnud ning seda valitsevad mingid looduseadused. See on aga Jumala idee uuesti sisse toomine, sest looduseadustega leiti uus autoriteet, mis mateeriat juhib. Probleem on selles, et nende looduseadustega kaotati ära juhuslikkus ja toodi sisse tagasi deterministlik teleoloogia (Bataille 1985:15). Kuigi see, et ka materialism langeb idealismi, võib algselt tunduda hea põhjusena, miks olla idealist, siis Bataille silmis tekkib siin probleem, mis kajastub ka eeltoodud tsitaadis – kui meie intuitsioonid on nii mitmekesised, siis kuidas õigustada ühegi ideaali ülimumust teiste suhtes? Selleks, et lahendada olukord, kus idealism ei ole õigustatav ning senine materialism on teeninud idealismi, pöördub Bataille abi saamiseks gnostikute poole.

Bataille näeb gnostikute mõtlemises seda, mida ta ei näe teda ümbritsevas maailmas ehk püüdlust ideaalide suunas samal ajal, kui nad mõistavad baasmateria allumatust vormile

(Bataille 1985:48–49). Erinevus klassikalise materialismi ja Bataille'liku baasmaterialismi vahel on seega tõdemus, et igasugused ideed on püüdlus hoomata ja toime tulla mateeriasse sisse ehitatud kaootilisusega, mis on ükskõikne meie eksistentsiaalsete probleemide ees. Tema endi sõnu kasutades:

*Baasmateria on inimeste ideaalsetest püüdlusest väljaspool ja selle suhtes võõras, ning see keeldub end laskmast taandada suursugustele ontoloogilistele masinavärkidele, mis nendest püüdlustest tulenevad* (Bataille 1985:51).

Ühiskonna probleemid tulenevad seega olukorrast, kus nähtusi õigustatakse mingite ideaalidega, millest materiaalne reaalsus kaarega mööda kõnnib. Tänapäevase ühiskonna baasideaaliks on eelnevalt kriitika alla võetud kasulikkuse mõiste. Kõike, mida me teeme, hinnatakse selle järgi, kas tegu peetakse tootlikuks või säästvaks ehk on kasulik kas praegu või tulevikus. Ka naudingule antakse kasulik roll, vaadates seda sotsiaalselt kasuliku tegevuse eeldusena, olles seega mõne jaoks isegi kahetsusväärne hind, mida sotsiaalsuse eest peab maksma (Bataille 1995:68). On väidetud, et kasulikkusele tuginemine on levinum ja intensiivsem nüüd, kui see oli Bataille' ajal (Han 2025).

Bataille' arust on siiski inimestel, eriti noortel, tung arutult raisata ja hävitada nii, et see kasulikkuses oma põhjendust ei leia. Võimetusega oma tegevust kasulikkuse läbi õigustada kaasneb haigluse tunnetus ehk see toob kaasa võimetuse enda tegevuses väärtuslikkust näha (Bataille 1995:69). Mis jääb kulutavale inimesele veel mõeldamatuks on see, et säärane pillav tarbimine võib olla ka inimühiskonna baastung, mis võib esile kerkida nii positiivsetest kui ka negatiivsetest kogemustest (Bataille 1995:69).

Eelneva pinnalt toob Bataille esile kaks tarbimise mõistet. Esimene on seotud kasulikkusega ehk tarbimine on baasvajaduste rahuldamine selleks, et tootlikus oleks optimaalne. Teine on irratsionaalne, otstarbetu tarbimine, mille näideteks on pillava loomusega tegevused: luksused, sõjad, vaatamängud ja ilma reproduktiivse eesmärgita seksuaalvahekorrad (Bataille 1995:70). Käesoleva bakalaureusetöö keskmes oleva kulutuse mõiste omistab ta vaid otstarbetule tarbimisele, eristades seda produktiivsusele tuginevast mõttemallist. Kuna baasvajaduslik tarbimine teenib siiski kasulikkuse ideed, siis segaduse vältimiseks ei tohiks seda kulutamiseks pidada (Bataille 1995:70).

## Kulutuse mõiste

Kulutuse mõiste ise tuleneb kaoprintsiibist, mille kohaselt teod muutuvad tähenduslikuks vaid siis, kui tegu toob kaasa kao, mida ei korvata teost saadud kasuga. Eelnevalt nägime, et kasulikkuse idee on problemaatiline. Kaoprintsiip on aga alternatiiv kasulikkuse ideele, mis samal ajal ei too kasulikkust eelduste näol sisse. Täpsemalt kasulikkusel põhinevad põhjendused jätavad alati õhku küsimuse „Aga miks see kasulik on?“. Tingimusteta kulutus viib kogemusteni kogemiste pärast ja ei vaja edasist põhjendust. Kasulike eesmärkide saavutamise ei too kätte rahuldust, vaid toodab juurde järgmisi probleeme. Samal ajal rahuldus kui teatud pinge lõdvenemine on ainus põhjus, miks kulutada.

Kõige paremaks kulutuse näiteks kunstis, lausa kulutuse sünonüümina, toob Bataille luule. Luule puhul on tegemist puhta ülejäägi kulutamisega<sup>3</sup> (Bataille 1995:71). Luule ei ole efektiivne viis anda edasi informatsiooni, kuna luulesse on sisse ehitatud mitmetähenduslikkus, mis takistab selget kommunikatsiooni. Samal ajal kutsub luule esile emotsioone kontekstis, kus reageerimisel ei ole funktsiooni – see on tunnetamine, et tunnetada. Oma loomingut tehes leiavad luuletajad sõnu vaid enda kasutuse või hävingu väljendamiseks, mis ei ühti ühegi inimese kogemusega, kellele endale ei ole omaks saanud kasu puudus või häving (Bataille 1995:71–72). Luule on seega üdinisti mõttetu ja tähenduslik just selle pärast. Ainus koht, kus kulutus veel ilmekamalt esile tuleb, on ohvrituaalid.

Üheks ohvrituaalide näiteks toob Bataille asteekide inimohverdused. Nagu Bataille argumenteerib, siis asteekide jaoks oli kulutus sama tähtis kui tänapäeva inimeste jaoks on tootlikkus (Bataille 1988:46). Asteekide sõda, erinevalt eurooplaste maade ja varade vallutamisele suunatud sõda, võttis kulutuse oma sihiks. Eesmärk oli saada sõjakäigus vange, keda päikesejumalale ohverdada, et viimane ei lakkaks valgust andmast (Bataille 1988:49).

Ohverdamine ei tähenda ilmtingimata ohvrianni lõplikku hävitamist. Ohvriandide hävitamine, nii nagu seda tegid erinevad asteekide ning erinevate kultuste esindajad, on üks viis, kuidas ohverdamist on rakendatud, kuid see on omane pigem religioosetele ohverdustele (Bataille 1988:68). Teistlaadi ohverdamine on sotsiaal-majanduslik kulutamine, mis võtab vara ümberjagamise vormi. Selle näiteks toob Bataille *potlatch*'i.

---

<sup>3</sup> Bataille ei usu, et iga luuletaja on luule kulutusliku maine kandja: „Tõsi, luule nime võib asjakohaselt kasutada vaid äärmiselt haruldase jäägi puhul sellest, mida ta tähistab igapäevaelus, ja ilma eelneva kärpeta võivad tekkida halvimald vääritimõistmised“ (Bataille 1995:71)

*Potlatch* on rituaalne kingituste jagamine, mille eesmärgiks oli alandada kingisaajat, esitades talle väljakutse ja seeläbi kohustades saajat häbi eemaldamiseks suurema kingiga vastama (Bataille 1995:72). Samuti võis tegu olla väljakutsega ära hävitada suurem hulk vara selleks, et näidata enda suursugusust ja teine pool häbisse jätta. Kuna sellised kulutuslikud rituaalid toimusid alati pidustuste kontekstis, siis võis kulutuslik rituaal olla ka juhi poolne vara ümberjagamise nii, et see temani tagasi ei jõuaks (Bataille 1995:72–73). See varade ümberjagamine võttis pidustuste vormi, kus kulutus tehti kõigi osaliste meelelahutuse hüvanguks ja ei olnud seega kasulikult kasutatav. Samas ei tohiks neid pidustuste vormis tehtud kulutusi alahinnata, sest nagu Bataille Maussile tuginedes ka välja toob, siis need samad vormid püsivad ka tänases ühiskonnas alles teatud majanduslike nähtuste, nagu liigkasuvõtmise ja krediitpanganduse näol, mõlemal juhul pestakse laenu saamise häbi maha suurema summa tagastamisega (Bataille 1995:73).

### Kasulikkuse ja kulutuse paratamatu ühtsus üldises ökonomias

Bataille' mõtlemise üheks nõrkuseks on see, et tema toodud näited ei põhjenda piisavalt hästi seda, mida ta nende näidete pinnalt ütleb. Asteekide ohverdamised teenivad siiski abstraktset kasu, kuna on hirm, et vastasel juhul päike lakkab taevast olemast (Bataille 1988:49). *Potlatch*'il on sotsiaalne roll, mis teeb selle kasulikuks (Bataille 1995:73). Luule kirjutamine ja lugemine võib aidata inimesel elus toime tulla ning pidustused aitavad meil vaimu välja puhata, mistõttu me võime pärast olla tunduvalt produktiivsemad. Ka Bataille ise tõdeb, et selliseid asju nagu *puhast kulutust* ja *puhast kasulikkust* ei ole olemas (Bataille 1988:12).

Samas ei ole selles tõdemuses midagi paradoksaalset, sest kulutus ja kasulikkus on Bataille' versioon klassikalisest seesmiste- ja instrumentaalsete väärtuste eristusest, kus kulutus on seesmiselt väärtuslik ja kasulikkus instrumentaalselt väärtuslik. Seega saaks Bataille'le toetudes väita, et instrumentaalsed väärtused ei ole piisavad, et uskumusi põhjendada ning seega tuleb tähelepanu pöörata seesmistele väärtustele. Kuna Bataille aga ei usu transtsendentsetesse ideaalidesse, siis iga seesmiselt väärtuslik asi on loomult kasutu, sest see viitab tagasi huvitule baasmateriale. Lisades siia juurde, et *puhast kulutust* ja *puhast kasulikkust* ei ole olemas, siis me saame öelda, et meie tegevus on alati kohati kasutu ja kohati põhjendatud meie arengule suunatud oleluse kaudu.

Kui me võtame tõsiselt ainult baasmaterialismi, ei suudaks me mõelda oma tegevusest kui millestki kasulikust, sest kasulikkuse illusioonid on ainsad asjad, mis asju tähenduslikuna hoiavad ja meie elule kui sellisele tähenduse annavad. Aga kasulikkus ei suuda juurutada seda

tähenduslikkust. Seetõttu me muudame selle, millel kasu puudub, pühaks, et seeläbi anda tegevustele tähenduslik pinnas. Ühesõnaga, me kulutame asjatult selleks, et me suudaksime tähendust anda oma igapäevasele, arengule orienteeritud elule.

Eelneva põhjal võiks väita, et Bataille ei võitle otseselt kasulikkuse vastu, vaid võitleb illusioonide alalhoidmise vastu, mille kohaselt ainult ühest kindlast tähendussüsteemist tärkav kasulikkus on „tõde“ või „tõeline“ (Bataille 1995:68). Samal ajal ei ürita ta ka väita, et iga süsteem on partikulaarne ja nende vahel ei esine pidepunkte. Sellepärast tasub tuua esile Bataille' silmis aluseks olev printsiip ehk *üldise ökonoomia* mõiste.

Üldise ökonoomia võtab Bataille kokku järgnevalt:

*Elusorganismid, maakera pinnal toimivate energiamängude tingitud olukorras, saavad rohkem energiat kui elusäilitamiseks vaja on; üleliigset energiat (rikkust) saab kasutada süsteemi (nt organismi) kasvuks; kui süsteem ei saa enam kasvada või kui ülejääki ei saa selle kasvus täielikult omastada, tuleb see paratamatult kasumita kaotada; see tuleb kulutada, tahtlikult või mitte, uhkelt või katastroofiliselt. (Bataille 1988:21).*

Nagu näha, siis üldise ökonoomia mõiste ühtib kaoprintsiibiga. Täpsemalt saakski öelda, et kaoprintsiip peegeldab üldise ökonoomia toimimist inimühiskonnas ehk pelgast eksisteerimisest ülejääva ressursi kadu on see, mis muudab inimeste elud tähenduslikuks (Bataille 1988:57–58). Seda loogikat aitab illustreerida toit: me peame sööma, et ära elada, kuid söödaval materjalil on maitseomadused, mille tõttu tooraine ja aja oskuslik kulutamine muudab toidu tähenduslikuks osaks kultuurist. Tõepoolest, pelgalt utilitaristlikule kasulikkusele tuginedes võiksime me süüa ka kõrti, mille puhul maitse ei tohiks rolli mängida, kuid inimesed tavaliselt ei tee seda. Sellest võib tuletada, et kultuur kui selline ongi teatud ülejäägi kulutamise süsteem.

### Kulutus kui sotsiaalsuse alge

Bataille toob välja, et individuaalne armastus sai võimalikuks alles siis, kui inimestel tekkis algne ülejääk. Samal ajal tulid ka kõige algelisemad tsivilisatsioonid ehk siis kasvasid inimesed lahku loomadest (Bataille 1991:158). Loom, kes kulutab kogu oma aja elus püsimiseks, ei ole arendanud välja vahendeid selleks, et eristada subjekti ja objekti, mistõttu ka reprodukstioon on instinktiivne ja ilma kindla eesmärgita (Bataille 1991:158–59). Nõnda on loomade/lindude paaritusrituaalid umbisikulised, samal ajal kui inimeste suhted on kindlale Teisele suunatud

kulutus (s.t seksuaalsetes aktides on iha suunatud teisele, mitte pelgalt eneserahuldusele, mis on omane loomalikule seksuaalsusele). Nagu me hiljem näeme, on selle kindlale Teisele suunatud seksuaalsuse eesmärk naasta loomadele sarnasesse seisundisse, kus subjekti ja objekti eristus lakkab midagi tähendamast, ilma loomalikku seisundisse langemata.

Kõige varasemad religiooni ilmingud on talletatud matuserituaalides. Bataille toob esile, et kuigi ilmselt on matuserituaalid ise muutunud, siis meie suhtumine surma tähenduslikkusesse ja sellega kaasnev surnukehade käitlemise kohustus ei ole (Bataille 2005:124–25). Matuserituaalid kätkevad tihti teatud kulutust, olgu selleks matusel kaasapandud vara; kehade põletamine ressurside abil, mida oleks saanud „kasulikumalt“ kasutada; või ka tänapäeval eestlastele omased söömist ja joomist kätkevad peied.

Kui lisada kahele eelnevale näitele ka *potlatch*'i kui majanduse kulutusliku alge, millest eelnevalt juttu on olnud, siis avastame, et Bataille' silmis saavad kolm ühiskonna alustala (perekonna mudel, religioon ja ressurside jagunemine) oma tähendusliku alge kulutusest. Seega, kulutuslike rituaalide tagasitoomine ühiskonda on vajalik selleks, et tuua tagasi tähenduslikkus. Selles püüdluses ilmneb Bataille' nietzscheaanlik pale ehk ta üritab Jumala surma järgsel ajal hoida inimesi loomaliku staatuse eest ja pole midagi loomalikumat kui toimimine selle kohaselt, mida on vaja teha, et ellu jääda nagu iga teinegi:

*Ainult puudujääk või sõda<sup>4</sup> on võimeline kahandama inimelu, taandama selle loomalikule vaesusele, mis välistab teistest eritletud olendi tahte* (Bataille 1991:159).

Teistest erineva olendi tahe on meie inimlikkus. Meil on omad eesmärgid, soovid ja unelmad, mille nimel me tööd teeme ehk me oleme oma ellu toonud teatud ideed, mille nimel me elame. Ideed on alati seotud instrumentaalse kasulikkuse mõistega, mida loomadel ei ole (s.t loomad teevad asju instinktiivselt ära elamiseks ja mitte selleks, et mõnda muud eesmärki täita). Sõda ja vaesus on aga põhjused, miks instrumentaalne kasulikkus kui arengule orienteeritus jääb kõrvale, sest kogu fookus läheb ära elamisele.

## Kulutus kui enese-kadu

Kulutuse mõiste viimane aspekt tuleb esile Bataille' erootika käsitluses. Bataille leiab, et inimesed, olles teistest eraldatud, on neetud kannatama üksilduses, kuid leiavad sellele

<sup>4</sup> Antud kontekstis on juttu katastroofilisest sõjast, mis oli Bataille'le suureks ängistuse allikaks Teise maailmasõja ajal ning sellele järgnenud perioodil (Bataille 1988:23–26). Sõda võib olla ka uhke kulutus, nagu seda asteekide sõja puhul näha oli.

lahenduse armastuses (Bataille 1986:20). Nagu me ennist nägime, siis säärase armastuse võimalikkus sai alguse esmase ülejäägi kulutamisest (Bataille 1991:158), kuid see ei ole kulutuse ainus oluline roll erootikas. Teine roll tuleb esile erootika definitsioonist: *Erootika, võib öelda, eluga nõustumine kuni surmapunktini* (Bataille 1986:11).

Erootikast saab võimalus kogeda surma ilma suremata. See idee võib tunduda kummaline, kuid see peaks prantsuse keele kõnelejatele olema lihtsasti mõistetav – *la petite mort* (eesti keeles *väike surm*) on väljend, mida kasutatakse orgasmi kirjeldamiseks, samastades seda surmalaadse kogemusega (Bataille 1991:177). See on haavatavuse moment, mille tarvis me kulutame oma jõudu ehk me teadlikult teeme midagi vastupidiselt kasulikkusele.

Selle juures ongi oluliseim aspekt see, et me valime kulutuse kellegagi koos. Erootilisuse tagajärg on kaks keha, kes on ülevoolavast rahuldusest vappuvalt nõrgestatud, kogemas surma ilma suremata ja nõnda ollakse pihustunud elu voolu, hävitades selle läbi osapoolte individuaalsuse (Bataille 1986:17). Nõnda on säärase seksuaalse kogemuse keskmes enesekadu oma partnerisse. Tegemist on aga teadlikult müstilise esitlusega, sest nii erootilise kui ka müstilise kogemuse puhul on selle sõnades väljendamine keeruline. Müstilist kogemust on raskem veel teistele edasi anda, mistõttu erootilisus kõneleb sellest, mida müstik öelda tahab, tehes seda keha keeles (Bataille 1986:269). Aga sellega erootika ja religioossuse side ei piirdu.

Bataille räägib läbivalt ka sellest, kuidas ohvriandide näol ohverdatakse osake endast. Kõige parem näide sellest on asteekide rituaal, kus vangistajast sõdalane „omab“ oma vangide keha, hoolitseb selle eest just kui enda eest, tuues vangile kõike, mida ta võiks vajada (Bataille 1988:51–52). Sellel keha omamisel ei olnud aga seksuaalset alatooni. Selle asemel võis tegu olla paternalistliku suhtega, kus sõdalane kutsus vangide pojaks, samal ajal kui vang kutsus sõdalast isaks (Bataille 1988:51). Nõnda võib näha sarnasusi seksuaalse akti ja ohvrituaali vahel. Mõlema puhul läheb aktis kaduma osa subjektist, kes need sündmused ette võtab. Seksuaalse akti puhul läheb kaotsi inimese eraldatus, ohverdamise puhul kaotatakse sümboolselt osa oma ihust või oma järglane. Igal juhul on mõlema olukorra taga fundamentaalse reaalsuse – kaootilise ja ebapüsiva mateeria – tajumine läbi kaotuse, mis ise on surma kogemine ilma suremiseta.

## Pinged kulutuse mõistes

Kas me kulutame liiga palju või liiga vähe?

Ühe potentsiaalse vastuargumendina saaks Bataille' käest küsida, et kas me juba ei kuluta liiga palju? Tänapäevase kliimadebati puhul käib vaidlus just selle ümber, et me kulutame piiratud ressursse luues energeetiliselt suletumat süsteemi (s.t CO<sub>2</sub>-e paiskamine atmosfääri loob keskkonna, kust energia ei pääse nii kergesti välja, tekitades teatud kuhjumise, mille tõttu planeet soojeneb). Tarbimiskultuuri tagajärgedel kaovad aga elukeskkonnad ning olemasolevatesse keskkondadesse satub tohutult prügi.

Iga eeltoodud probleemi puhul on aga üks ja see sama probleem – me tegelikult ei suuna oma tähelepanu kulutamisele. Selle asemel on meie süsteem suunatud tootmisele. Kõige lihtsam vastulause sellistele väidetele on seega tõdemus, et me oleme ära unustanud selle, kuidas tarbida ehk meie tegevus ei kuluta „neetud osa“. Kuid säärane vastulause ei ole rahuldust pakkuv vastus kriitikale, mistõttu tuleb selle juures peatuda pikemalt.

Kui üldise ökonoomia mõiste ütleb midagi universaalset maailma kohta, siis see on järgnev – kõik olev kingib teistele väljaheiteid (Bataille 1995:70,73). Päike kiirgab meie poole üleliigset energiat; taimed neelavad päikseenergiat, pinnases leiduvaid toitaineid ja süsihappegaasi, mille abil nad kasvavad; mõned loomad söövad taimi, et kasvada ning teised loomad söövad kasvanud loomi, et ise kasvada, tootes kasvuprotsessis pinnast viljastavaid väljaheiteid ja süsihappegaasi. Ka inimtegevus toodab pidevalt ülejääki – energiatootmine toodab heitgaase, toitu- ja muu tarbekaubandus toodab pakendiprügi ja tehased toodavad lisaks eelnevalt mainitud gaasidele ka saastatud vett. Erinevus looduslike ülejääkide ja inimtekkeliste ülejääkide vahel on see, et looduslikud ülejäägid loovad ekosüsteemi, kus ühe oleva väljaheide on teise oleva eluks vajaminev tooraine ja seega kuhjuv ülejääk on aeglane ja talutav. Inimtootmise puhul ülejääk aga kuhjub kiiremini, eriti siis, kui inimesed (või ökosüsteem laiemalt) selle kulutamisega ei tegele. Ja kui inimesed ülejääkidega ei tegele, võivad tagajärjed olla katastroofilised.

Samas ei tasu arvata, et Bataille leiaks, et inimene üksinda on katastroofiline isend. Sama katastroofiline kui inimene on meie maakera ise (Bataille 1985:5–9). Vulkaani pursked, maalihked ning -värinad, ja nendega kaasnevad tsunaamid on kõik näited katastroofilistest pingetest, s.t kuhjunud energia vallandumistest. Samuti leidub katastroofilist kuhjumist

väiksemal ning suuremal skaalal. Vähirakud kuhjavad massi, kuniks nad patsiendi tapavad. Tähed kuhjavad aga tihedust, kuniks nad supernoovana plahvatavad.

Nendest kahest tõdemusest johtuvalt – et kontrollimatu kuhjumine viib katastroofideni ning isegi säästev tegevus toodab ülejääki – väidab Allan Stoekl, et Bataille räägib kulutusest kui vajadusest hävitada uhkelt energiat, mis jääb üle sellest, kui kasvamise piir on saavutatud, s.t ilma kasuta, mis tahestahtmata teeniks kasvu (Stoekl 2007:259). Ühesõnaga, Bataille' jaoks on oluline iga kasvamise, kogemuse või süsteemi piirid, milleni jõudes tuleb uhkelt kulutada sellest ülejääv. Stoekl toobki esile, et peatükki alguses püstitatud probleem ehk piirideta kulutamine piiratud süsteemis on probleem Bataille' ideedele (Stoekl 2007:255), kuid sellegi poolest tasub säilitada kulutuse mõiste, sest Bataille räägib selle kulutamisest, mis kindla süsteemi kasvuprotsessist üle jääb. Kliimaprobleemid tulenevad seega sellest, et tehnoloogilise ühiskonna kasv on väljunud maakera poolt etteseadud piiridest ja meil puudub rituaal, mis seda ülejääki hävitaks. Lahenduste otsimine tehnoloogilisest arengust viiks meid aga eksiteele, sest sellisel juhul lükatakse probleem – mis tuleneb maniakaalsest tootmisest – edasi, jättes probleem lahendamata.

Prügi ja elukeskkondade vähenemise probleemid tulenevadki üritusest tehnoloogia abil lahendada seda, mis tehnoloogilist lahendamist ei vaja. Tehnoloogia, kui üldnimetus igasugustele vahenditele, on Bataille' silmis pärispatt, mille abil inimestest said eritletud olendid ja millest on tingitud meie probleemid (Bataille 1989:28–30). Prügi näitel on sellest lihtne mõelda. Me toodame tarbeesemeid, mille kvaliteedi (näiteks värskuse ja puhtuse) säilitamiseks me mässime need pakenditesse, mis ise ei ole kulutuse objektideks. Prügisse on seega sissekirjutatud kuhjumine kui tagajärg. Enne pakendeid saime me hakkama ilma prügi tootmiseta, kuid globaliseerumise ja meditsiiniliste teadmiste arenguga tekkis vajadus pakendite järele. Nüüd üritame me lahendada ka seda probleemi läbi tehnoloogia, selmet ohverdada ideed progressist, mille tõttu probleemid üldse tekkisid.

Prügi kuhjumise mõnes lahenduses peitub ka teatud Bataille'le omase kulutuse võlu. Me nüüd toodame asju, mille kasutamine on ebamugavam, kuna need kuluvad juba kasutusel, näiteks paberist kõrred. Need, kes paberkõrsi kasutavad, ja naudivad antud kogemust, saavad teatud tähenduslikkuse oma tegevusele, kuna nad on loovutanud mugavuse, et kasutat kommet elus hoida. Oleks palju lihtsam kõrsi mitte kasutada, kuid sellisel juhul kaotaks antud joogitarbimise aspekt oma tähenduse. Seega inimene saab nüüd väljendada, kui palju loodus talle tähendab

sellega, et ta vahetas kulumatu objekti kuluva vastu, ohverdades sealjuures mugavuse, missest, et kõrre kasutamine iseenesest on tarbetu.

Samasugune olukord on inimestega, kes poes käies eelistavad oma toitu pakendada biolagunevadesse kilekottidesse. Keskkonnast hoolimise märgiks on saanud vähem püsiva ehk vähem kasuliku alternatiivi eelistamine, kuigi „ratsionaalne“ lahendus ehk korduvkasutatavad vahendid nagu kangast kotid ja puitkastid, olid enne kilekotte ning pappkaste levinud pratika. Kangast kotid ja puitkastid „lahendasid“ ka omal ajal probleeme, mida enne ei eksisteerinud ehk toidu ja muu vajaliku transporti üheskohast teise. Loomadel transporti probleeme ei ole, sest kas nad tarbivad toidu kohapeal ära või nende vajadused transportida piirduvad nende kehaliste võimetega. Siit koorubki välja uhke kulutuse ja tehnoloogilise probleemilahenduse vaheline pinge – tehnoloogilised lahendused toodavad juurde probleeme, samal ajal kui uhke kulutus ei lase probleemidel edasi areneda. Paberkõrs kui alternatiiv plastikkõrrele ei lahenda probleemi, mis on plastikkõrre mugavus, sest ta hoiab alal kõrre ideed, mis tekitab tahte efektiivsemalt mugava kõrre järele. Kulutuslik joomine võiks küsimuse alla seada selle, et miks meile üldse kõrt vaja on. Tehnoloogia entusiast võib öelda näiteks, et kõrs vähendab joomise ajal joogi pillamise juhtumeid, seega just nimelt jooki pillav joomise traditsioon võiks olla tähenduslik alternatiiv, mis juba eos joogikõrte loodusesse sattumise probleemi lahendab.

Siinkohal tasub veel ette võtta elukeskkondade kadu, sest ka siit ilmneb tehnoloogiliste lahenduste suhteline jõuetus lahendada probleeme. Rääkides looduslike elukeskkondade hävingust, tuleb ilmselt esmaselt mõttesse metsade hävimine. Jättes kõrvale küsimuse, et kas liigirohkus ja loomade olemasolu on üldse vajalik ning eeldades, et vastus on jaatav, võib õigustatult küsida, kuidas veenda selles neid, kes meiega ühelnõul ei ole. Tehnoloogiline lähenemine oleks uurida, kuidas liigirohkus ja loomade olemasolu aitab kaasa tootlikusele või elu püsimisele meie planeedil, kuid see lükkab meid juba kasulikkuse raamidesse, millele ei ole võimalik ühest vastust leida (Bataille 1995:68). Alternatiivina võiks läheneda läbi paikade „pühaduse“, tuginedes rahva uskumustele, et metsad on täidetud hingede poolt, kes karmi karistust kaasa toovad, kui metsadega midagi juhtuma peaks. Selle lahenduse probleemiks on aga see, et rahausku poliitikuid see ei veena, sest nemad teenivad ainult kasu, mitte metsavaime ja jumalaid. Samuti on õigustamatu tugineda vaimudele, kes maskeerivad meie intellektuaalset korratust (Bataille 1995:68). Järelikult on vajadus millegi muu järele.

Lahendus leidub kasututes narratiivides. Kui me mõtleme endast kui metsarahvast, siis meie arusaam iseendast vajab metsade olemasolu. Bataille' erootika ja religiooni käsitluses on

oluline koht intiimsusel kui „nagu vesi vees“ kogemustel ehk kogemustel, kus me tunneme pidevust maailmaga (Bataille 1986:15, 1989:23–25, 35–36). Kui inimesel on intiimne kogemus metsadega, kus ta tunneb end metsas nagu kodus, siis metsad omandavad inimese jaoks sarnase tähenduse, nagu omandavad armukesed ja Jumal. Kuid selleks, et selline kogemus saaks tekkida, tuleb inimesel sooritada kulutuslikke rituaale, mis ei ole oma olemuselt erinev seksist või müstikast. Sellisteks kulutuslikeks rituaalideks on näiteks matkad ja jalutuskäigud, kus me kogeme metsa metsa kogemise jaoks, ja mis kulutavad meie aega ja energiat (mida utilitaristide kohaselt tuleb kulutada vaid produktiivsuse jaoks). Sellises intiimses suhes metsaga, kus me oleme ohverdanud oma aega metsade tõttu, hävitame me ka metsa ümber käiva kasulikkuse vaidluse, kuhu teised lahendused suubuvad. Seda seetõttu, et ohvriandide toomisega metsa nimel tõstame me metsa välja raamidest, kus me reeglina kasulikkusest räägime ehk me hävitame asisusel põhineva mõtlemise, kus iga mõte teenib eesmärki (Bataille 1989:43–44). Lihtsustades, kui me veedame aega metsades, ei suhtu me enam metsadesse pelgalt kasulikkuse mõiste läbi.

Vastus potentsiaalse kriitiku küsimusele on seega järgnev: me ei kuluta, me tarbime produktiivsuse säilitamiseks. Produktiivse tarbimise, mille tagajärjedel on tekkinud kuhjumisi (näiteks CO<sub>2</sub> ja prügi) ja katastroofilist kadu (looduslikud elukeskkonnad loomadele), tõttu me oleme unustanud selle, kuidas uhkelt kulutada, mistõttu inimesed ei suuda alati näha asju väljaspool kasulikkuse mõistet. Lahendus keskkonna probleemidele oleks seega tootmise asemel kulutada seda, mis juba on. Hetke suundumus, et keskkonna probleeme tahetakse lahendada tehnoloogia abil on ka lahenduste allutamine kasulikkusele, mis pikemas vaates toodab rohkem probleeme kui see lahendab.

Kas kulutus ei ole pelk hedonism?

Teise potentsiaalse vastuargumendina saab Bataille' käest küsida, et kas kulutuse mõiste näol ei ole tegemist pelga hedonismiga? Selle küsimuse taga on kaks võimalikku kriitikat. Esmalt, kui tegu on hedonismiga, siis Bataille' eetika ei erineks praktikas utilitarismist, mida ta kritiseerib. Täpsemalt oleks tegu negatiivse utilitarismiga ehk uhke kulutuse mõiste kasulikkus peituks selle võimes ära hoida katastroofilisi kulutusi, millega kaasnevad kannatused. Teisalt, Bataille' eetika tundub olevat sisutühi nauding. Kogeda asja kogemuse enda pärast ehk mitte-millegi pärast ei kohusta meid ega anna meile juhiseid, mistõttu näib see olevat teatud tüüpi enese-hävitavlik nihilism.

Esimesel kriitikal on teatud aluspõhi olemas. Näiteks toob Bataille esile Marshalli plaani, kui USA poolt loodud meetme, mille eesmärk oli kulutada tööstusest tulenev ülejääk ära selleks, et tekkinud sõjaline pinge lahendada ära teiste vahenditega kui vältimatu sõda (Bataille 1988:171–72). Kuna selle plaani raames aidati majanduslikult järgi sõjas rusunud riigid, siis võiks öelda, et Marshalli plaani abil leevendati kannatusi selleks, et vältida tulevasi kannatusi – utilitarism *par excellence*. Kui lisada siia juurde nõudmine, et USA kulutaks rohkem oma tööstusest tulenevat ülejääki (Bataille 1988:25–26), siis on raske vastu väita, et teatud sarnasust Bataille ja utilitaristliku eetika vahel ei ole. Kuid siinkohal ma kahtlustan, et see eksitus on tingitud sellest, et Bataille’l ei olnud paremat näidet ajal, kui ta *Neetud osa* (originaalselt 1949) kirjutas. Sellel ajal ei olnud veel pihta hakanud kosmosevõidujooks.

Kosmosevõidujooks tegi võimalikuks selle, mida Marshalli plaan ei võimaldanud ehk kulutada tööstuslikku võimekust ilma uue potentsiaali kuhjamiseta. Raketitööstus ja kosmoseuurimise projektid võtsid selle teadmiste- ja tootmise ülejäägi enda kanda, mis muidu oleks läinud relvatööstusele, leevendades seega relvavõidujooksu uut laadi *potlatch*’iga – USA esitas välja kutse rivaalile samuti kulutada suurt hulka aega ja energiat, et näha, kumb kosmoses kaugemale jõuab. Samuti hakkasid seal kulutused ise pidevalt kasvama. Iga kulutus kutsus esile vajaduse suurema kulutuse järgi ehk esimene satelliit kutsus esile vajaduse esimese elusolendi kosmosesse saatmisesse vastu ja nõnda edasi kuniks inimene lõpuks kuu peale astus. Seda, et kosmosevõidujooks töötab kui teatud rahvusvahelise pinge lõdvendus tõestab ka asjaolu, et tänapäeval, kus pinged taaskord kerima hakkavad, oleme ma naasnud kosmosevõidujooksu juurde. Sel korral on rivaalideks aga Hiina ja USA, Venemaa lahendas oma pinged katastroofiliselt ehk sõjaga Ukraina vastu.

Eeltoodust on aga näha, et Bataille’ silmis võiks efektiivsem kulutus olla see, mis toob kaasa vähem naudinguid, kuid töötab paremini, sest kulutus ei tooda juurde mingit kasulikku ülejääki. Kulutuse eesmärk on olla siiski nii kasutu kui võimalik ja seetõttu ei saa seda kuidagi ühildada utilitarismiga, isegi kui praktikas on olukordasid, kus mõlema mõtteviisi väljendus on samade tulemitena. Kuid siit tuleb taaskord esile teise kriitika olemus: kas Bataille’ mõtlemine ei ole eetilisel sisutühi?

Teisele kriitikale tuleb vastata tõdemusega, et kulutus iseenesest on amoraalne kirjeldus sellest, kuidas maailm fundamentaalselt töötab. Teatud eetilise mõõtme võtab see juurde siis, kui Bataille kõneleb uhkest ja katastroofilisest kulutusest ehk kui igasugune energia vajab vallandumist, siis parem on seda teha uhkelt kui lasta sellel kuhjuda kuniks see paratamatult

katastroofiliselt vallandub (Bataille 1988:21, 25–26). Sellest jääb aga selgusetuks see, mis hoiab Bataille'd eemale pessimistlikust nihilismist või passiivsest suitsiidsusest, mis muudaks katastroofilise kulutuse samaväärseks uhke kulutusega. Selleks, et eelnevat mõista, tuleb naasta erootika ja religiooni juurde.

Nagu eelnevalt ka mainitud, siis Bataille räägib intiimsusest kui „vesi vees“ laadi ühtekuuluvustundest ehk naasmisest ürgsesse pidevusse, mille me kaotanud oleme (Bataille 1986:15, 1989:23–25, 35–36). Kuna säärasesse pidevusse on võimalik jäädavalt jõuda läbi suremise, siis elutahe on meie loomalik loomus, mis hoiab alal meie subjektiivse eksistentsi (Bataille 1986:158). Seega, kuna meil on elutahe ja psühholoogiline vajadus jõuda ürgsesse pidevusse, siis lahendus on kulutada ilma suremata ehk kulutades uhkelt ei-millegi nimel. Kui kellelegi tundub säärane argument olevat alusetu, siis siinkohal Bataille nõustuks.

Iga püüdlus luua maailma mõtestav süsteem on katse riietada baasmateeriat, mis jääb meie poolt antud mantli suhtes ükskõikseks (Bataille 1985:31). Seega ka kulutuse mõiste ümber rajatud skeem – viisid, kuidas kulutus, tootmine ja kuhjumine loovad katastroofilisi või uhkeid sündmuseid, tuues kaasa kas kannatusi või intiimsust – see kõik on mitte-millegi jaoks. Kulutuse mõistest saab religiooni paroodia, päikesepärakust saab uus Jumal ja inimene on vulkaaniline Jeesus ehk Jesuuv (Bataille 1985:5–9). Ja ka elu eitusel ei ole siin kohta, sest surm on ülim mitte-miski paljastaja ja selles lahenduse leidmine on täpselt sama tobe, kui on lahenduse leidmine Jumalas ehk mitte-miskis, mis maskeerib ennast kõiksusena. Ja nii ei jää meil midagi muud üle kui kogeda seda paroodiat kogemise enda pärast ehk mitte-millegi nimel. Seega kriitika, et Bataille eetika on sisutühi, on asjade valet pidi esitamine. Bataille eetika on puhas sisu ehk kogemus, ilma seda vormivate ideedeta. Bataille eetika on vabadus olla niisama, enesekohaselt, enese ehk mitte-miski jaoks.

Kulutuse ei parodiseeri seega ainult religiooni vaid igasugust idealismi. Bataille teeb seda luues süsteemi, mida on võimalik ratsionaalselt kaitsta, kuid mille lõppjärelm on, et me teeme asju mitte-millegi pärast. Tasub meentuda Bataille kriitikat, et need, kes ei taha tunnustada suletud süsteemi, otsivad õigustamatult abi väljaspoolusest. See püüdlus väljaspoolusest abi leida on aga irratsionaalne, sest see ei toetu mõtlemisvõimel vaid mõtlemise piiratusel. Siit koorub ka välja kulutuse mõistesse kätketud kriitika, et iga idealism tugineb arbitraarsel pinnasel, mitte ratsionaalsel arutlusel või empiirilisel uuringul. Mida inimesed ei näe on see, et me oleme juba-alati üritamas baasmateeriat riietesse, mis näitaksid baasmateeria ühtivust meie ideaalidega.

## Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureuse töö eesmärk oli analüüsida Georges Bataille' kulutuse mõistet. Kulutuse mõiste ise läbib peaaegu kõiki Bataille' teoseid, mistõttu on tegu mõistega, mille analüüsi läbi on võimalik siseneda kõikidesse Bataille teostesse. Seetõttu tõin ma näiteid erinevatest valdkondadest, millest Bataille oli kirjutanud: erootikast, kunstist, religioonist, antropoloogiast ning rahvusvahelisest poliitikast.

Töö esimeses peatükis avasin ma Bataille' mõtlemise paiknemist. Esmalt andsin kronoloogilise ülevaate Bataille' elust, millega tõin esile tema sotsiaalse situeerituse ja eluolustiku. Teisena kirjeldasin Bataille' elu kolme pöördepunkti, mis defineerivad tema mõtlemist. Esimene pöördepunkt oli tema isa vulgaarne väljaütlemine, mis juhtis Bataille' absurdsete ning tabude kogemuste otsingutele. Teine pöördepunkt oli ema vaimsetervise probleemid, millega kaasnenud mälestused kerkisid esile tema erootilistes teostes. Kolmas pöördepunkt oli eemaldumine kristlusest, millele järgnes ateistlik pühaduse otsing ehk siis tärkas tema huvi antropoloogia vastu. Järgmisena tõin esile mõtlejad, kellega Bataille, kas positiivselt või negatiivselt, suhetus.

Töö teises peatükis analüüsisin ma kulutuse mõistet. Analüüs algab probleemi püstitusega ehk kasulikkuse mõiste kriitikaga. Üldist kasulikkuse mõistet ei ole võimalik ratsionaalselt põhjendada, mistõttu õigustatakse kasulikkuse ratsionaalsust ideedega, mida ei ole võimalik tõestada (näiteks ideedega hüvelisusest ning aulisusest). Probleem pole ainult kasulikkusega vaid kõikide ideedega, sest Bataille' arvates on iga idee meelevaldne püüdlus anda vorm vormitule materiale. Selle pinnalt koorub välja ta metafüüsiline seisukoht ehk tema baasmaterialism, mille kohaselt reaalsus on elav materia, mis on ükskõikne inimeste püüdluste osas seda mõtestada.

Analüüs jätkus kulutuse mõiste päritoluga. Nimelt tõin ma esile, kuidas Bataille kasutab antropoloogilisi uurimusi, täpsemalt asteekide ovhrituaale ja Põhja-Ameerikas levinud *potlatch*'i traditsioone, et näidata ürgset tungi hävitada elu käigus kuhjuma hakkanud vara ja ressursse. Bataille väitis, tuginedes Marcel Maussi teostele, et sellest sai alguse ka meie majandussüsteem.

Mõtestasin lahti, kuidas kulutus ja kasulikkus omavahel on seotud. Seetõttu avasin ma üldise ökonomia tausta, mille kohaselt kõik olev üritab lahti saada olemiseprotsessist ülejäävast energiast. Kui energiast lahti ei saada, siis hakkab see kuhjuma, kuniks see avaldub

katastroofiliselt. Seetõttu on iga kulutus kasulik ja kõik kasulik toodab juurde seda, mida hiljem on vaja kulutada.

Järgmisena selgitasin ma lahti, kuidas erootika, religioosete rituaalide ja kulutuslike pidustuste pinnalt saab järeldada, et inimeste sotsiaalsus sai võimalikuks siis, kui inimesed hakkasid teadlikult ressursse kulutama. Kulutus muutis meid ka teistest erinevateks olenditeks, kes hakkasid eristama ka teisi olevaid oma ümber ehk kulutus muutis meid indiviidideks. Inimeste individaalsust on võimalik ümber pöörata ainult kasinuse ja sõja olukorras.

Teise peatüki lõpus tõin ma esile religiooni ja erootika vahelise seose. Mõlema eesmärk on saavutada seisund, kus me ei koge ennast teistest erinevate olenditena vaid kogeme ennast „nagu vesi vees“. Selliste kogemuste läbi on võimalik osaliselt tajuda reaalsust ehk mitte-miskit. Tänu mitte-miski tunnetamisele rebime me ennast välja külmast kasulikkuse loogikast ja oleme valmis tunnetama maailma nii, nagu see meile antud on.

Kolmandas peatükis tõin ma esile kaks põhilist kriitikat kulutuse mõiste kohta. Esimene kriitika puudutab kulutuse vahekorda tarbimiskultuuriga. Kriitikud võivad esile tuua, et kulutusele rõhu asetamine oleks halb, sest tarbimisega oleme me saavutanud olukorra, kus kliima soojeneb ning loodus hävib. Antud kriitika vastuseks tõin ma esile, et ka kaasaegsed uurimused väidavad, et Bataille mõtlemises on teatud naiivsus, kuna piiratud süsteemis ei saa piiramatult kulutada, kuid samal ajal ei ole meie probleemi kesksel tarbimine vaid tootmine ehk me toodame liiga palju, mis tingib vajaduse tarbimiskultuuri järele, et me ei upuks toodetesse. Lahendus peitub seega tootmise vähendamises ja kulutuste ümbermõtestamises.

Teise kriitikana tõin ma esile, et Bataille' kulutuse mõiste, mis on seotud sarnaste küsimustega nagu moraalifilosoofia, on moraalselt sisutühi ning võrdväärne utilitaristliku hedonismiga, mida ta väidetavalt kritiseeris. Vastusena kriitikale tõin ma esile, et tõepoolest on kulutuse mõiste moraalselt sisutühi, sest kulutusest ei saa meile moraalne imperatiiv. Selle asemel on tegemist amoraalse jõuga, mis paneb meid tegutsema enne, kui moraaliküsimused võiksid esile kerkida. Seetõttu on tegemist tegevuste puhta sisuga. Samuti koorub sellest arusaamast välja Bataille parodeeriv meetod. Nimelt kulutus imiteerib kõiki idealistlikke, tuues aga häälekalt välja selle, mida teised süsteemid välja öelda ei julge – et süsteem põhineb mitte-miskil.

## Kasutatud allikad

- Bataille, Georges. 1985. *Visions of Excess: Selected Writings, 1927-1939*. tõlkinud ja toimetanud A. Stoekl. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bataille, Georges. 1986. *Erotism: Death & Sensuality*. tõlkinud M. Dalwood. San Francisco: City Lights Books.
- Bataille, Georges. 1988. „The Accursed Share. 1: Consumption“. tõlkinud R. Hurley, New York: Zone Books.
- Bataille, Georges. 1989. *Theory of Religion*. New York: Zone Books.
- Bataille, Georges. 1991. „The Accursed Share. 2/3: The History of Eroticism. Sovereignty“. tõlkinud R. Hurley. New York: Zone Books.
- Bataille, Georges. 1993. *Silma lugu*. tõlkinud H. Krull. Tallinn: etf.
- Bataille, Georges. 1995. *Kulutuse mõiste*. tõlkinud H. Krull. *Vikerkaar* (11):68–82. Tallinn: Periodika.
- Bataille, Georges. 2005. *The Cradle of Humanity: Prehistoric Art and Culture*. tõlkinud M. Kendall ja S. Kendall, toimetanud S. Kendall. New York: Zone books.
- Caillois, Roger. 1975. „The College de Sociologie: Paradox of an Active Sociology“. tõlkinud S. Lanser *SubStance* 4(11/12):61. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Han, Byung-Chul. 2025. *Väsimusühiskond*. tõlkinud H. Krull. Tallinn: SA Kultuurileht.
- Kendall, Stuart. 2007. *Georges Bataille*. Critical Lives. London: Reaktion books.
- Noys, Benjamin. 2000. *Georges Bataille: A Critical Introduction*. London: Pluto Press.
- Stoekl, Allan. 2007. „Excess and Depletion: Bataille’s Surprisingly Ethical Model of Expenditure“. Lk 252–82 *Reading Bataille now*, toimetanud S. Winnubst. Bloomington, Ind.: Indiana University Press.
- Surya, Michel. 2010. *Georges Bataille: An Intellectual Biography*. 2. [Auflage]. tõlkinud K. Fijalkowski ja M. Richardson. London: Verso.

## Summary

### **On Georges Bataille's Notion of Expenditure**

The aim of this thesis is to explore Georges Bataille's notion of expenditure. Expenditure is one of the central topics in Bataille's works and therefore a fruitful start to understand these works. I began with an overview of Bataille's life and through that situated him into cultural-temporal place out of which these ideas sprung up from.

I followed it up with the analysis of the notion of expenditure. Through the analysis I explained how Bataille thought that expenditure was the opposite of utility, how anthropological studies might show that the foundations of our social structures are based on expenditure, how we became individuals through goal-oriented expenditure, and how we can truly experience the world only through experiences of self-loss which can be achieved through eroticism and religion.

Finally, I tackled two main criticisms of Bataille's works. First criticism is based on the confusion between expenditure and consumption. Other criticism is based on confusion over what Bataille tries to do with the notion of expenditure. Both criticisms have valid ground and therefore useful in bringing out the nuances of this topic.

### **Annotatsioon**

Käesolev bakalaureusetöö käsitleb prantsuse mõtleja Georges Bataille' kulutuse mõistet. Bataille rakendab kulutuse mõistet erinevate valdkondade analüüsimiseks: kunsti, erootika, majanduse, poliitika, religiooni ning antropoloogia. Mõiste analüüsi läbi esitlesin Bataille' kriitikat kasulikkuse mõiste vastu ning selgitasin kulutuse mõiste toimimise põhimõtteid. Kulutuse mõistet analüüsidest tõusevad esile probleemid, mis esmapilgul demonstreerivad antud mõiste nõrkuseid, kuid lähemal analüüsil lahenevad nüanseeritumaks kulutuse käsitluseks.

Märksõnad: kulutus, erootika, religioon, antropoloogia, filosoofia

## **Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks**

Mina, Aleksander Koppel

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose *George Bataille kulutuse mõistest*, mille juhendaja on Jaanus Sooväli, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Aleksander Koppel

**11.05.2026**